

Vılço Zlatilov, *Bulgarlar ve Türkler Neuilly Diktesi'ne Karşı Ayaklanıyor (1919-1923)*, Faber Yayınevi, V. Tırnov 2017, 360 sayfa, ISBN: 978-619-00-0582-7.

Serkan CÖMERTEL*

Birinci Dünya Savaşı sonrası Türk ve Bulgar uluslarının geleceği birlikte şekillenecektir. Savaş sonrası iki ulusun karşısına çok ağır şartlar içeren antlaşmalar çıkmıştır. Bu antlaşmalar Sevr ve Neuilly antlaşmalarıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Misak-ı Millî yemini sonrası 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması, Bulgar ulusunun adaletsiz antlaşma olarak nitelediği Neuilly Antlaşması'nın yeniden incelenmesi umutlarını arttırmıştır. Batı Trakya ve Ege Denizi'ne çıkabilme meseleleri Bulgar Hükümeti'ni Lozan'daki müzakerelerin sonuna kadar Ankara'ya yakınlaştırmıştır. Bu süreci daha dar alanda ele alacak olursak bölgedeki Türk ve Bulgar toplumları da birbirine yakınlaşmıştır.

İki toplumun yakınlaşması bilimsel çalışmalara ve yayınlara da konu olmuştur. Bu ana konunun işlendiği yeni çalışma *Vılço Zlatilov* tarafından gerçekleştirilmiştir. Belgelerden, hatıralardan ve fotoğraflardan oluşan derleme niteliğindeki çalışmanın adı *Bulgarlar ve Türkler Neuilly Diktesi'ne Karşı Ayaklanıyor (1919-1923)*'dur.

* Arş. Gör., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümü, Bulgarca Anabilim Dalı, Edirne, E-mektup: serkancomertel@trakya.edu.tr.

Çalışmanın giriş bölümünde belirtildiği gibi, geçtiğimiz yüzyılda Birinci Dünya Savaşı'nın sonundan 1920'li yılların ortasına kadar Batı Trakya ve Doğu Rodopların tarihi, bilimsel araştırmalara ve yayınlara hiç de yadsınamayacak derecede konu olmuştur. Bu yayınlar, savaş sonrası barış antlaşmalarının hazırlanması ve imzalanması, savaş sonrası bu bölgelerdeki sınırların yeniden çizilmesi, Bulgaristan için ağır Neuilly Barış Antlaşması'nın şartları, Batı Trakya'da ortaya çıkan yeni idari yapı, bu bölgelerde yaşayan Bulgarların ulusal kurtuluş faaliyetleri, demografik süreçler ve değişimler, göçmen sorunu ve bu sorunun çözümü ile bağlantılı sorunları uluslararası bakış açısıyla açıklamaya çalışmıştır. Bulgaristan'da daha önce yapılmış derleme çalışmaları olmakla birlikte, bu tarz çalışmalar ideolojiye sıkı sıkıya bağlı kaldığından yetersiz niteliktedir.

Derleyici Zlatilov'a destek olan ve çalışmasında büyük katkıda bulunan danışmanı Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mümin İsov'dur.

Tanıttığımız çalışmadaki belgeler üç temel bölüme ayrılmıştır: Birinci bölümde, kronolojik olarak düzenlenmiş Merkez Devlet Arşivi (ЦДА-Централният държавен архив), Devlet Askerî Tarih Arşivi (ДВИА-Държавен военноисторически архив), Bulgar Bilimler Akademisi'nin Bilimsel Arşivi (Научния архив на БАН), Kırcalı Devlet Arşivi (ДА-Държавен архив-Кърджали) ve Haskovo Devlet Arşivi'ndeki (ДА-Държавен архив-Хасково) belgelere; ikinci bölümde, alfabetik sıraya göre düzenlenmiş derlemenin konusu kapsamındaki gelişmelere, katılımcıların kişisel hatıralarına; üçüncü bölümde, yine kronolojik olarak düzenlenmiş konu kapsamındaki ilgi çekici fotoğraflara yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü dört konu üzerine takdim edilmektedir. Birinci konu, Birinci Dünya Savaşı sonrası Trakya'da Türk-Bulgar yakınlaşması ve karşılıklı faaliyetler; ikinci konu, Batı Trakya'da 25 Mayıs 1920'de Batı Trakya Hükümeti'nin (Garbi Trakya Müstakil Hükümeti) teşekkülü, yapısı ve bölgenin özerk yönetiminin ilanı; üçüncü konu, Batı Trakya'nın Yunanistan'a verilmesine karşı Türk-Bulgar Trakya Ordusu'nun silahlı mücadelesinin oluşturulması üzerinedir. Son konu ise, iki soruyla gelişmeyi Balkan coğrafyası boyutunda ele alarak sonuç ortaya koymaktadır. Bu iki soru şöyledir: Batı Trakya'nın Yunanistan'a verilmesine karşı Türk-Bulgar silahlı mukavemetinin başarısızlığının altında hangi sebepler yatmaktadır ve Balkanlardaki ulusların ilişkisi açısından bu gelişme nasıl okunmalıdır?

Çalışmanın üçüncü bölümü üç başlık altında karşımıza çıkmakta ve çalışmanın büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (294 sayfa). Bu başlıklar: Arşiv belgeleri, hatıralar ve fotoğraflardır. Çalışmadaki üçüncü bölümün ilk başlığı arşiv belgeleridir; bunlar, mektuplar (örneğin, Paris Barış Konferansı'nda Trakya'nın Yunanistan'a teslim edileceği ve Trakya'ya bağımsızlık statüsünün verilmesi için Türkler ve Bulgarlar tarafından ortak faaliyetlere ihtiyaç duyulması üzerine Trakya Komitesi'nden Faik Bey ve Hasan Tahsin'in endişeleri hakkında Sofya'daki Makedonya-Edirne Devrimci İç Örgütü¹'nin temsilciliğine Doktor Georgi Nikolov tarafından 13 Haziran 1919 tarihli İstanbul'da yazılmış mektup; Lüleburgaz'daki Trakya Kongresi ve Trakya'daki Yunan işgaline karşı Edirne Birinci Kolordu Komutanı Albay Cafer Tayyar Bey tarafından başlatılan hazırlık faaliyetleri hakkında Bulgaristan Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı'na Edirne Bulgar Başkonsolosluğu tercümanı tarafından 28 Mart 1920 tarihinde yazılmış gizli mektup), telgraflar (örneğin, Batı Trakya'da Yunan işgalinin başlaması, Batı Trakya Hükümeti'nin oluşturulması için Himitli Köyü'nde gerçekleştirilen Türk-Bulgar Kongresi'nin kararı, 30 taburdan oluşan Türk-Bulgar ordusunun oluşturulması ve askerî faaliyetlerin başlaması hususlarında Bulgar Telgraf Ajansı'na Batı Trakya'daki Trakya Devrimci Komitesi Karargâhı'ndan 26 Mayıs 1920 tarihinde gönderilen telgraf), şifreli telgraflar (örneğin, 1 Nisan 1920'de Trakya Kongresi'nde alınan kararlar ve Trakya meselesine yönelik yapılması öngörülen faaliyetler hakkında Bakan Macarov²'a Gümülcine'den Goşev'in 8 Nisan 1920'de gönderdiği şifreli telgraf), alınan kararlar (örneğin, San Remo'daki Uluslararası Konferans'ta Doğu ve Batı Trakya'nın Yunanistan'a teslim edilmesine karşı konferans kararlarının yeniden incelenmesi, Fransız himayesi altında Batı Trakya'nın özerkliği ve halk oylamasının gerçekleştirilmesi talepleriyle Gümülcine'deki Türk-Bulgar toplumunun binlerce protesto mitinginde alınan kararlar), çağrılar (örneğin, bölgede Yunan işgaline karşı silahlı mücadele için örgütün kutsal sancağı altında toplanma, her bir muktedirin silah taşıma çağrısıyla vatanın bağımsızlığının ve özgürlüğünün korunması amacını taşıyan oluşturulmuş Devrimci Batı Trakya Komitesi'nin bilgileriyle Batı Trakya'da 25 Mayıs 1920'den itibaren Batı Trakya Hükümeti'nin çağrıları), beyannameler (örneğin, 26 Mayıs 1920'de Bulgaristan Dışişleri Bakanı'na gönderilen, 8 Haziran 1920'de Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı'nın yazı işlerine sevk edilen

¹ Вморо: вътрешна македоно-одринска револуционна организација.

² Mihail İvanov Macarov 7 Mayıs - 6 Ekim 1919 tarihleri arasında Savaş Bakanı, 6 Ekim 1919 - 16 Nisan 1920 tarihleri arasında ise Dışişleri ve Dinişleri Bakanı'dır.

Batı Trakya'nın bağımsızlığının ilan edilmesine dair 25 Mayıs 1920'den itibaren Batı Trakya Hükümeti'nin beyanati), haberler (örneğin, 25 Mayıs 1920'den itibaren Batı Trakya Hükümeti'nin teşekkülü, bölgenin yerleşim yerlerinde Yunan ordusunun sayısı ve yer değişim bilgileriyle, 28 Mayıs 1920'de Yunanistan'ın Batı Trakya işgali, vekillerden ve firar etmiş Yunan askerleri ve Makedonlardan toplanmış haberler), ihbarlar (örneğin, Türk-Bulgar çetesi tarafından Batı Trakya İskeçe şehrindeki demiryolu hattı köprüsünün patlatılmasına ilişkin 7 Temmuz 1920'de Bulgaristan Savaş Bakanlığı'na üçüncü sınır bölgesi amiri tarafından yapılan ihbar), nota ve tezkip (örneğin, Neuilly Antlaşması'nın uygulanmaması ve Aleksandar Stamboliyski'nin batı devletlerine Bulgaristan'ın Sovyet Rusya ve Kemalist Türkiye ile ilişki içinde olduğunu inkâr etmesi), Mart 1923'ten itibaren Bulgaristan'da Bulgar-Türk İç Trakya Devrimci Örgütü'nün tüzük ve kurallarından oluşmaktadır. Belirttiğimiz konular üzerine toplam 75 parça belge sunulmuştur. Hatıralar, çalışmadaki üçüncü bölümün ikinci başlığını oluşturmaktadır. Fuat Bey'in (bu hatıralar, Birinci Dünya Savaşı sonrası Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılmasına karşı Batı Trakya ve Doğu Rodoplar'dan Türklerin ve Bulgarların silahlı mücadelesi ve Türk-Bulgar ortak faaliyetlerinin organize edilmesi için kendisinin çalışmaları üzerinedir), İç Trakya Devrimci Örgütü'nün faaliyetleri hakkında Voyvoda Dimitir Macarov'un, Mayıs 1920'de gerçekleştirilen Türk-Bulgar Kongresi hakkında Panayot Mutafov'un, Stanimir Popov'un, Stoyan Tonev Terziev'in hatıralarından oluşmaktadır. Belirttiğimiz konular üzerine toplam 12 parça belge sunulmuştur. Bu parçalar içerisinde ayrıca; mevcut duruma ilişkin notlar, bilgiler, biyografik verileri içeren mektup ve otobiyografi de bulunmaktadır. Fotoğraflar, çalışmadaki üçüncü bölümün üçüncü ve son başlığıdır. Toplam 57 fotoğraf sunulmuştur.

Derlemede, önceden yayımlandığı veya korunduğu arşiv her belgenin sonrasında belirtilmiştir. Olması gereken üslup ve içeriğin özellikleri doğrultusunda derleyenin müdahalesinin kaçınılmaz olmasıyla birlikte, derlemedeki arşiv belgelerinin metni bilimsel-eleştirel yöntem gereğince yeniden oluşturulmuştur. Bulgaristan'da Bulgar-Türk işbirliği hakkındaki çalışmalar çok nadirdir. Bu doğrultuda çalışma, iki toplumun ortak hedefleri ve menfaatleri için nasıl işbirliği yaptığını ve birbirine yakınlaştığını somut delillerle ortaya koymakta, okuyucusuna tarihten olumlu mesajlar veren kesitler sunmaktadır.